

Nyelvmenedzselési folyamatok a magyar járványszókincs alakulásában

LUDÁNYI ZSÓFIA – DOMONKOSI ÁGNES

Language management processes in the development of Hungarian vocabulary during the Covid-19 period

Abstract

The aim of the study is to describe the language management processes in relation to vocabulary during the epidemic period. The pandemic since 2020 has had a number of linguistic and communicative impacts. New elements in the vocabulary and the development of the naming of new phenomena have been a crucial part of this process. Specific epidemiological terms have become widespread, and neologisms have been coined to denote phenomena and experiences related to the epidemic. The need to name new phenomena also triggered a number of language management processes, debates, and negotiations on new terms.

Keywords: Hungarian lexical phenomena during COVID-19; simple language management; organised language management; language consulting; language diary

Kulcsszavak: járványszókincs; egyszerű nyelvmenedzselés; szervezett nyelvmenedzselés; nyelvi tanácsadás; nyelvi napló

Subject-Affiliation in New CEEOL: Language and Literature – Applied Linguistics – Sociolinguistics

DOI: 10.36007/eruedu.2022.3.003-020

1. Bevezetés

A 2020 óta zajló világjárványnak számos nyelvi, kommunikációs hatása is kialakult (vö. Istók – Lőrincz 2020; Kovács szerk. 2020; Atabekova 2021; Istók – Lőrincz 2021a; Ajtony et al. szerk. 2022; Domonkosi – Ludányi – H. Tomesz 2022; Istók – Lőrincz szerk. 2022; Szabó szerk. 2022). A szó- és kifejezőkészlet új elemei, az új jelenségek megnevezésének alakulása meghatározó részét képezte ennek a folyamatnak. Sajátos járványügyi kifejezések váltak elterjedtté, neologizmusok születtek a járvánnyal kapcsolatos jelenségek, tapasztalatok jelölésére. Az új jelenségek megnevezésének kényszere, illetve igénye számos nyelvmenedzselési folyamatot, az új kifejezésekkel kapcsolatos vitát, egyezkedést is elindított. Tanulmányunk célja, hogy a járványhelyzetben kialakuló, illetve közkeletűvé váló szó- és kifejezőkészlettel kapcsolatos folyamatokat a nyelvmenedzselés-elmélet keretében mutassa be. Nem a járványhelyzethez kapcsolódó szókincs áttekintésére törekszünk tehát, hanem azokkal a reflektív tevékenységekkel igyekszünk számot vetni, amelyek a szó- és kifejezőkészlet alakulását övezték. A tanulmányban rö-

viden bemutatjuk az elemzés háttéréül szolgáló nyelvmenedzselés-elméletet (2.), szólunk a járványszókincs menedzselésének általános kérdéseiről (3.), ismertetjük az adatszerezés módszereit és korlátait (4.), majd a nyelvmenedzselés egyes szintjeit és vizsgált színtereit áttekintve mutatunk be a járványhelyzetre jellemző nyelvmenedzselési folyamatokat (5.).

2. A nyelvmenedzselés-elmélet

Az elemzés elméleti kerete a nyelvi tervezés továbbfejlesztéseként létrejött nyelvmenedzselés-elmélet (Language Management Theory, LMT, Jernudd – Neustupný 1987), amely nyelvi és kommunikációs problémák feltárására, elemzésére és kezelésére szolgál. Az elmélet lehetővé teszi, hogy a nyelvi tevékenységre való reflexió legkülönbözőbb szintjei és változatai egységes szemlélettel legyenek leírhatók.

A nyelvmenedzselés-elmélet a hétköznapi beszélők diskurzusalakító tevékenységéből indul ki, központi fogalma pedig a nyelvi, illetve kommunikációs probléma (vö. Jernudd 1991). Ebben az értelmezésben nyelvi problémának tekinthető bármely negatívan, pozitívan vagy semlegesén értékelt nyelvi jelenség, amely valamilyen reflexiót vált ki a beszélőből, a beszédpartnerből vagy akár a külső szemlélőből. A nyelvmenedzselés pedig maga a nyelvre, illetve a konkrét diskurzusokra irányuló tevékenység, beletartozik tehát a nyelvi jelenségekre való reflektálás, s az annak nyomán megvalósuló nyelvalakító tevékenység is. Egyszerű, hétköznapi nyelvmenedzselést (*simple management*) végez a saját vagy beszédpartnere megnyilatkozását kijavító beszélő, a dolgozatok helyesírását korrigáló tanár, a szövegellenőrzést végző nyelvi lektor, az ismeretlen szó után kutató keresztrejtvényfejtő, a hatásos reklámszöveg fogalmazásán ötletelő szakemberek és a gyermekét a szomszédok megszólításainak bizonytalanságaiban eligazító szülő is.

Az említett ún. egyszerű nyelvmenedzselési folyamatoktól megkülönböztethetők a nyelvmenedzselés szervezett formái is (*organised management*). A szervezett nyelvmenedzselés tipikusan valamilyen intézményhez, szervezethez kötődik; aktuális interakciókon átívelő jellegűek; a menedzselésről kommunikáció zajlik; az elmélet és az ideológiák az egyszerű nyelvmenedzseléshez képest nagyobb mértékben és kifejtettebb formában vannak jelen; továbbá a menedzselés tárgya nemcsak a nyelv interakcióbeli működése, hanem maga a nyelv mint rendszer is (Nekvapil 2012, 167). A szervezett nyelvmenedzseléshez tartoznak az intézményes nyelvalakítási folyamatok, az oktatás nyelvének meghatározásától (pl. Skutnabb-Kangas 1997; Bartha 2015) a helyesírás szabályozásán (pl. Laczkó 2018) át a többségi és a kisebbségi nyelvek, valamint az idegen nyelvek státuszának és szerepének kijelöléséig (pl. Lanstyák – Szabó Mihály 2002) és multinacionális vállalatok nyelvi, kommunikációs és szociokulturális helyzetének menedzseléséig (Nekvapil et al. 2009).

Az egyszerű nyelvmenedzselés többnyire mikroszinten (az adott konkrét „online” interakcióban), a szervezett makroszinten valósul meg (ilyenkor az egyes interakciókban keletkező problémák általánosítása történik „offline” módon, vö. Lanstyák 2019), de az egyes szintek között nem húzható éles határ. A szervezett nyelvmenedzselés egy adott konkrét interakcióban is megvalósulhat, pl. ha egy korrektor a

szöveg javítása során egy nyelvi tanácsadó szolgálathoz fordul (Beneš et. al 2018). Az LMT szemléletét meghatározza az az elképzelés, hogy a szervezett nyelvmenedzselési folyamatoknak egyszerű nyelvmenedzselési folyamatokból kell kiindulniuk (Neustupný 1994; Nekvapil 2009).

Egy-egy adott nyelv szókinccse mindig igazodik a használó közösség igényeihez, a nyelvi elemek közül a szavak vannak a legközvetlenebb kapcsolatban a műveltség, a gazdaság és a társadalom átalakulásaival (vö. Gerstner 2018). Ezzel a szoros kapcsolattal összefüggésben a szókinccs változásait értelmezi és értékeli is a közösség, a szókinccs bővülését tipikusan nyelvmenedzselési folyamatok kísérik. A nyelvtervezés-elmélet elaborációnak, kimunkálásnak nevezi azt a korpusztervezési szakaszt, melynek során egy nyelv standard változata differenciálódik, az új nyelvi regiszterek létrejötte mellett a szókinccs is tovább gyarapodik, a lexikális kifejezőeszközök köre bővül (Haugen 1983/1998, 148). A szókinccsbővülés folyamata általában véve is a leginkább reflektált nyelvi változások közé tartozik, napjainkban pedig a szakmai regiszterek, terminológiák bővítése tervezett, összehangolt folyamatok eredménye, ún. terminológiastratégiai feladat is (Fóris – Bölcseki 2019).

3. A szókinccsbővülés és menedzselése a járványhelyzet idején

A 2020-ban kitört világvárvány miatt megváltozott élethelyzettel (Jakopánecz 2021) való megküzdés részét képezte a hétköznapi kommunikációs gyakorlatok gyors átalakulása, az új vagy a járványhelyzet miatt előtérbe kerülő jelenségek elnevezése, illetve az azokról folyó metadiskurzusok. A szókinccsnek a megszokottnál gyorsabb ütemű bővülése, alakulása, átrétegződése formálta, intenzívebbé tette az azzal kapcsolatos nyelvmenedzselési folyamatokat is. A válsághelyzet nyelvi hatásai között hipotézisünk szerint az is számba vehető tehát, hogy a vírussal kapcsolatos nyelvi jelenségekre való nyelvi reflexiók, nyelvmenedzselési folyamatok is megszorodtak. Ez a folyamat pedig a nyelvi reflexió minden lehetséges színterén érzékelhető volt: az új kifejezésekkel kapcsolatos hétköznapi társalgásoktól a rájuk vonatkozó kodifikációs egyeztetéseken át a tudományos értelmezésekig és a szótárazásig.

A szókinccs változását tekintve megfigyelhető, hogy egyrészt sajátos, korábban csak szűkebb szakmai közösségekben ismert járványügyi terminusok, szakkifejezések váltak közkeletűvé, mint például a *járványgörbe*, *nyájjimmunitás*, *felveszi a vakcinát*. Emellett számos neologizmus, kreatív, újszerű szóalkotás (vö. Sóllyom 2014) is megjelent, mint például a *koronabébi* 'a járványhelyzet alatt született gyermek' vagy a *kenyérszűz* 'olyan személy, aki a kijárási korlátozás alatt kezd el kenyeret sütni' (vö. Lénárt 2020; Suba 2022). A járványhelyzet nehézségeivel való megküzdés lehetőségeként az ún. koroneologizmusokban (Veszelszki 2020a, 2020b) erőteljesen érvényesül a játékosság, az internetes nyelvhasználatot jellemző olyan „gyakoritka” szóalkotásmódok (Istók 2017) alkalmazása, mint például a szóösszevonás vagy a szóalakvegyülés: *zumálni* < *dumálni* és *zoomolni*.

A járványhelyzethez köthető újonnan megjelenő lexémákon belül elkülöníthetők a csupán alkalmilag, ad hoc jelleggel használt okkaszionalizmusok (Fábián 2009, 105), valamint az új tárgyak, jelenségek újszerű megnevezései. Míg a hétközna-

pi nyelvhasználatban keletkezett okkazonalizmusok jelentős része a járványfolklor (Tamás 2020) részeként várhatóan feledésbe merül, addig a valódi neologizmusok széles körben is elterjedtté válhattak. A nyelvi kreativitás sokszor egyszeri megnyilvánulásaihoz abban a tekintetben kapcsolódott nyelvmenedzselő tevékenység, hogy több kezdeményezés is született az összegyűjtésükre, szótárazásukra. Az ezek nyomán születő ún. karanténzótárak (Veszelszki 2020a; Uricska 2021; Veszelszki 2022) elsősorban a korszak lenyomatainak tekinthetők (Veszelszki 2020b).

Az újszerű szókincs gyakrabban használt rétegeibe sok olyan neologizmus tartozik, amelyek elterjesztésében jelentős szerepet vállalt a magyar kormány által 2020. január 31-én létrehozott operatív törzs (*Magyar Közlöny* 2020). Az operatív törzsnek azáltal, hogy a járvány kezdeti szakaszában naponta tartott tájékoztatót a járványhelyzet alakulásáról, az érvényben lévő hivatalos intézkedésekről, a szókincs alkalmazásba vételére is igen nagy hatása lett. Az olyan közkeletűvé váló lexémák, frázisok, mint az *oltakozik*, az *eloltották az oltóanyagot* és a *felveszi a vakcinát* közös tulajdonsága, hogy egy hivatalos, központi állami intézmény terjesztette el őket, vagyis egy alapvetően hatalmi diskurzusból erednek. Erre a központilag irányított, „felülről lefelé” történő nyelvalkítási tevékenységre már a járványhelyzet kezdeti szakaszában számos közösségi diskurzusban reflektáltak a hétköznapi beszélők, valamint a nyelvtudomány szakemberei is. Ez a sajátos szervezett nyelvmenedzselési tevékenység, a központilag, hivatalból kezdeményezett szókincsbeli újítás volt megfigyelhető a járványhelyzet kezdeti szakaszában, amikor a pandémiához kötődően számos újszerű kifejezés jelent meg a magyar államnak a járványhelyzettel kapcsolatos kommunikációjában.

A hivatalos, állami szervek által elterjesztett újszerű nyelvi formákkal kapcsolatosan számos nyilvános vita, nyelvi egyezkedés zajlott. A válsághelyzet egyik, a nyelvmenedzselés szempontjából megragadható következménye éppen az lett, hogy az átfogóbb szókincsbeli változások központi, hatalmi kezdeményezésre indultak meg, és a nyelvmenedzselési folyamatok pedig utólagosan érvényesültek. Ezeknek az ún. interakció utáni nyelvmenedzselési (Nekvapil – Sherman 2009) – vagy Lanstyák (2019) terminusával – utókezelési folyamatoknak a célja az újonnan elterjedt nyelvi formák értékelése, a velük kapcsolatban felmerült nyelvi problémák kezelése, végső soron a nyelvi tevékenységre való visszahatás, nyelvalkítás.

4. Adatok és módszerek a járványszókincs nyelvmenedzselési folyamatainak feldolgozásában

A nyelvmenedzselési folyamatok átfogó, az egyszerű és a szervezett nyelvmenedzselés minden színterét magában foglaló, egy egész nyelvközösségre érvényes áttekintése módszertanilag nehéz, több adatgyűjtési eljárást igénylő, összetett, nagy horderejű feladat. Tanulmányunk ezért nem tud teljes és elmélyült képet adni a kérdésről, azonban a nyelvmenedzselési folyamatok különböző szintjeiről eltérő módszerekkel igyekeztünk adatokat gyűjteni.

A hétköznapi nyelvi reflexiókról, a mindennapi, egyszerű nyelvi menedzselési folyamatokról internetes fórumokról merítettünk adatokat. Nem törekedtünk reprezentativitásra, hanem egy népszerű tapasztalatmegosztó oldalnak az *oltakozik* szóra vonatkozó reflexióit tekintettük át, figyelve a megnyilvánuló vélemények, viszonyulások hátterére. Az internetes fórumok véleménynyilvánításainak elemzése beavatkozásmentes módon ad képet arról, hogy a nyelvhasználók mit és miért értelmeznek nyelvi problémaként. Nem konkrét társalgásokat vizsgáltunk, hanem a szóhasználatra vonatkozó metadiskurzusokat, így nem egyszerű nyelvmenedzselési folyamatokat, nem a konkrét diskurzusalakító tevékenységet vizsgáljuk, hanem áttételesen kapunk képet a hétköznapi reflexiókról.

Az egyszerű nyelvmenedzselés folyamatainak megismeréséhez emellett egy másik, alapvetően pedagógiai célú módszert is alkalmaztunk, amelyben a kutatói közreműködés hívta elő az adatokat. A 2020–2022 folyamán középiskolásokkal és egyetemistákkal a nyelvi tudatosság fejlesztése céljából íratott nyelvi naplókban (vö. Ludányi – Domonkosi 2021a, 2021b) megmutatkoztak a járványhelyzet nyelvi hatásai.¹ Ezek az adatok az egyszerű nyelvmenedzselési folyamatokról való beszámolókként értelmezhetők, esetükben a naplóiírók által létrehozott metadiskurzusokból kapunk képet a vizsgált nyelvmenedzselési aktusokról.

Az egyszerű és szervezett nyelvmenedzselési folyamatok közötti átjárásban fontos szerepet játszó intézményes nyelvi tanácsadás adatait a Nyelvtudományi Kutatóközpont közönségszolgálatának munkatársaiként folyamatosan monitorozzuk (ld. részletesen: Ludányi et al. 2022). Az elemzés adatai közé beemeltük a közönségszolgálatához érkező, járványszókincshez kapcsolódó levelek és válaszok anyagát is.²

A nyelvmenedzselési folyamatok között a szókincs új és újszerű elemeivel kapcsolatos tudományos reflexiókat is figyelembe vettük. Szisztematikusan gyűjtöttük és szemléztük a szókészleti elemekre vonatkozó tudományos és ismeretterjesztő publikációkat. Ezek anyaga számos szempontból vizsgálható: érdekes lehet a nyelvmenedzselési folyamatokat tekintve például az, hogy hogyan viszonyulnak az újszerű elemekhez, mely szókincsbeli elemeket választják ki feldolgozásra, milyen ideológiákat érvényesítenek azok értelmezésében stb. Elemzésünk most ezekre a vonatkozásokra nem tér ki, csak a metadiskurzusok sokféleségét és nagy számát értelmezi.

1 A nyelvi naplók írói a naplók benyújtása során hozzájárultak azok tudományos célú felhasználásához.

2 A Nyelvtudományi Kutatóközpont közönségszolgálatához fordulókat adatait az előírásoknak megfelelően kezeljük, az adatbázisba a levelek anyaga anonimizálva kerül be, a kérdések nyelvi anyagának tudományos kutatás céljára történő felhasználásához a kérdezők hozzájárultak.

5. Eredmények: a járványszókincshez kapcsolódó nyelvmenedzselési folyamatok elemzése

5.1. A járványszókincs nyelvi menedzselése a hétköznapi nyelvi reflexiókban

Az internetes fórumok, vélemény- és tapasztalatmegosztó oldalak metadiskurzusainak vizsgálata azért hatékony módszer, mert spontán módon, kutatói elicitáció nélkül közölt szubjektív nyelvi adatokat nyújtanak, továbbá már magukon a fórumokon megjelenő témák is képet adnak arról, hogy melyek a nyelvhasználókat foglalkoztató, számukra feltűnő nyelvi jelenségek (vö. Domonkosi 2006). A gyakorikerdesek.hu fórum számos különböző témakörében (pl. egészségügy, nyelvek, helyesírás [!]) megjelentek az *oltakozik* igével, illetve főnévi származékaival kapcsolatos kérdések, nyelvi reflexiók. A reflexiók között tipikusnak számít az *oltakozik* ige létezésére vonatkozó (1, 2) kérdés, valamint a szóval kapcsolatos (implicit) negatív nyelvi értékítélet (3).

- (1) Oltakozni-van ilyen szó? Köszönöm.³ (W1)
- (2) Mióta létezik az a szó, hogy „oltakozik”? (W2)
- (3) Ha megütök valakit, aki az „oltakozás” szót használja, az jogos önvédelemnek számít? (W3)

A kérdésekre adott válaszokban erőteljesen érvényesül az a hétköznapi nyelvi gondolkodásban élő ideológia, amely szerint a nyelvi változatok megítélhetők a helyesség-helytelenség kettősségében (Domonkosi 2007) (4–7), ám olvasható ennél árnyaltabb, a jelenséget semleges, leíró módon megközelítő, a nyelvről való tudományos gondolkodáshoz közelebb álló nyelvi reflexió is (8).

- (4) Igen, ez így helyes. (W1)
- (5) Nincs. Megerőszkoltad a szót. Be kell oltatni/oltatnod magad, szerintem így a helyes. (W2)
- (6) Fúj, engem is nagyon zavar a szó, evidens hogy helytelen. Meg tévében is így használják. ./ (W1)
- (7) [...] Aki használja, az nem tud magyarul. (W1)
- (8) Anyanyelvi beszélők használják, értik, úgyhogy természetesen van és létezik. Itt páran pedig hülyeséget beszélnek, csomó hasonlóan képzett mediális ige létezik. (W1)

Az *oltakozik* szónak és származékainak létezésével és „helyességével” kapcsolatos kérdések mellett megfigyelhetők olyan megjegyzések is, amelyek a kérdéses nyelvi forma szokatlanságának okát (9), illetve annak eredetét (10) kutatják.

- (9) Miért olyan furcsa az oltakozik szó? (W4)
- (10) Amúgy szerintem igen, anglicizmus, mert ezek olyan nagyon műveltek: „take vaccination” (W5)

³ A fórumokról származó nyelvi adatokat a hitelesség érdekében adatolt írásmóddal közöljük.

Megfigyeléseink szerint az internetes véleménynyilvánításokban az *oltakozik* szóval szembeni negatív attitűd általánosnak mondható. A (11) példában olvasható rövid, gúnyos hangvételi cikk az *-ozik* képző túlzó alkalmazásával fejezi ki elutasító viszonyulását:

(11) Lehet, hogy hányakozni is fogok, ha hallom még. Vágyakozom rá, hogy többet ne hallakozzam (Váradi 2020).

A vizsgált portál egyszerű nyelvmenedzselési folyamataiban az újszerűség észlelése, gyakori negatív értékelése, idegenszerűnek való minősítése, ebből adódóan – cselekvési tervként – használatának elutasítása mutatkozik meg.

5.2. Nyelvi reflexiók középiskolások és egyetemisták nyelvi naplóiban

A nyelvi tevékenységre való tudatos reflexió kiváltásának és megfigyelésének egyik módszere a nyelvi napló, amely kutatási célú alkalmazása mellett az anyanyelvi nevelésben is hatékony eszköz a nyelvi tudatosság növelésére (Domonkosi – Ludányi 2020c, 2020d; Ludányi – Domonkosi 2021a). A járvány időszakában a magyar szakos egyetemisták által készített nyelvi naplókban, valamint a 2021-ben és 2022-ben középiskolásoknak hirdetett nyelvinapló-író pályázatokra (Ludányi – Domonkosi 2021b, 2022) érkezett munkákban is megfigyelhetők a járványhelyzet okozta szókincs bővüléssel kapcsolatos reflexiók.

Az *oltakozik* ige több középiskolás nyelvi naplójában is megjelent mint a járványhelyzethez kötődő neologizmus (Ignác – Varga 2021; Varga 2022). A naplóbejegyzések számot vetettek a szóval kapcsolatos negatív közösségi nyelvi attitűddel, elterjedését pedig a beszélőknek a nyelvi gazdaságosságra való törekvésével indokolták (12, 13).

(12) A mindennapi használat során azonban úgy látszik, hogy a szót egyre szélesebb körben használják, már nemcsak a hivatalos kommunikációban, hanem a hétköznapi életben is, a szó a beszélők nagy többsége számára [...] elfogadható, használata nem okoz kommunikációs zavart. Mindenki pontosan tudja, mit jelent a szó, sokkal rövidebb és egyszerűbb, mint a fentebb felsorolt változatai. A beszélők általában arra törekednek, hogy minél pontosabban és minél gazdaságosabban fejezzék ki magukat, ezért elképzelhetőnek tartom, hogy ez a szó idővel belekerülhet a szótárba (Ignác – Varga 2021).
(13) S hogy mi a véleményem erről a szóról? Nem szoktam meg, erőltetettnek érzem, szívesebben használom az *oltakozom* helyett a *beoltanak* kifejezést. Ami viszont indokolhatja a bevezetését, az például a felszólító alak. Ha például Müller Cecília azt kéri: *Oltakozzanak!*, akkor ezt egy szóval meg tudja tenni, míg az én verziómban: *Oltassák be magukat!*, ez három szót vesz igénybe (Varga 2022).

Számos további, a járványhelyzethez köthető neologizmus is megjelenik a nyelvi naplókban. Az egyik egyetemista adatközlő például a *kenyérszűz*, *covidióta*, *karanténháj* és *ökölpacsi* kifejezéseket jegyezte le (Molnár 2021), rámutatva arra, hogy a globális zárlat időszakában a *karantén* lexéma mennyire gyakori összetételi

taggá, elsősorban előtaggá vált, pl. *karanténmagány*, *karanténkovász* (erről ld. még Lénárt 2020, 295–300). A nyelvi napló szerzője ezeket a jelenségeket bemutatva reflektált a játékosságukra, humorukra, a nyelvhasználat produktivására, a nyelvmenedzselés szempontjából tehát a jelenségek észlelése ún. gratifikációként (*gratification*, ld. Neustupný 2003, 127) valósult meg, a nyelv gazdagságát, a szókinccsel megragadható sokféleséget emelve ki.

A nyelvi naplók szerzőinek reflexiói nagyfokú tudatosságot mutattak, értelmezték az új szavak funkcióit, szerepét; reagáltak az azokkal kapcsolatos attitűdökre is, jelezve azt, hogy a közösség a nyelvi változások közül általában a szókinccs alakulását észleli a leginkább, arra válaszol a legértelmezőbb és az érzelmileg leginkább telített módon.

5.3. Járványszókincs és nyelvi tanácsadás

A szervezett nyelvmenedzselés egyik fontos, közérdekű feladata a nyelvi tanácsadás, melynek során a nyelvészetileg képzett tanácsadó a hétköznapi gyakorlatban alkalmazható nyelvi megoldásokat kínál fel a hozzá fordulóknak, ún. cselekvési tervet (*adjustment design*) dolgoz ki (Beneš et al. 2018; Ludányi 2020b; Ludányi et al. 2022).

A koronavírus-járvány időszakában a Nyelvtudományi Kutatóközpont nyelvi tanácsadó szolgálatához érkezett megkeresések között is megjelentek a járványhelyzettel kapcsolatos nyelvi megfigyelések, kérdések. A közönségszolgálati adatbázis 2020-tól 2022-ig terjedő leveleiben – érzékenyen reagálva a társadalmi és nyelvi folyamatokra – visszatérő típusproblémaként jelentek meg a szókinccs új elemeire vonatkozó, azok helyesírásával, jelentésével, használati értékével kapcsolatos kérdések.

A helyesírási kérdéseket tekintve a legtipikusabb probléma magának a vírus okozta megbetegedés mozaikszavának a helyesírására vonatkozott. A járványhelyzet kezdeti szakaszában az írásgyakorlat erős ingadozást mutatott ezen a téren, ahogy az alábbi, a közönségszolgálatához érkező nyelvi reflexiók is mutatják (14, 15):

(14) Az Európai Parlament sajtósaként naponta írom le a koronavírus-járvány nevét. A szövegeimet felhasználja a magyar média, ezért szeretném tudni, hogyan kellene leírni a vírus nevét. Egyelőre azt az írásmódot használom, amit az ÁNTSZ is – de nyilván nem az ÁNTSZ szava a döntő a megfelelő a helyesírás terén. Tehát az Önök tanácsát kérem: *COVID-19*, vagy *Covid-19*, vagy *covid-19*? Esetleg egy harmadik változat?

(15) Érdeklődöm, hogyan írjuk helyesen magyarul: *COVID19* vagy *COVID-19*?

A koronavírus okozta megbetegedés nevének máig nem létezik kodifikált formája, mivel normatív helyesírási, valamint a szintén normatív erővel bíró értelmező szótárak nyilvánvalóan nem képesek ilyen gyorsan követni a nyelvi változásokat. Mivel azonban a betegségnev írásmódjának egységesítésére a beszélők, különösen a nyelvel hivatásszerűen foglalkozók felől igény mutatkozott, a Nyelvtudományi Ku-

tatóközpont nyelvi közönségszolgálatát egyeztetett az illetékes bizottságok, az MTA Magyar Nyelvi Osztályközi Bizottságának és a korábban működő Orvosi Nyelvi Munkabizottságának egy-egy képviselőjével. Ez a folyamat jól mutatja az egyszerű és a szervezett nyelvi menedzselési folyamatok összekapcsolódását (Nekvapil 2009), illetve azt, ahogyan a szervezett tevékenység ráépül a hétköznapi beszélők által érzékelt problémákra (Neustupný 1994).

Az egyeztetés eredményeképpen az az állásfoglalás született, hogy általános, köznyelvi használatban a *Covid19*, míg az orvos olvasóknak, szaktudományos használatra szánt szövegtípusokban a betűszói írásmódú *COVID19* javasolható. A közelmúltban megjelent új orvosi helyesírási útmutató a nemzetközi gyakorlatot követve a szóösszevonások nagybetűs, betűszószerű írásmódját javasolja (Bősze 2019, 133–134). Az egyébként közszoói szóösszevonásnak tekinthető *Covid* nagy kezdőbetűjét pedig az indokolja, hogy az alkalmi bizottság a járványhelyzet kezdetén úgy ítélte meg, hogy a betegség neve erős tulajdonnévi jelleggel bír: erősen körülhatárolt a dolog, egyetlen jelenség, továbbá betűszóból származik, amely szintén a nagybetűs írásmódot erősíti. A járványhelyzet későbbi szakaszaiban azonban az írásgyakorlat tanulsága szerint a tulajdonnévi jelleg egyre kevésbé érvényesült.

Ami a szóösszevonás és az azt követő szám írásmódját illeti, bár a nemzetközi gyakorlat szerint az úzusban a kötőjeles kapcsolás terjedt el (*COVID-19*), a NYTK nyelvi tanácsadó szolgálata részben az orvosi szaknyelvi ajánlásokat követve, részben pedig praktikus okokból a *19* közvetlen kapcsolását javasolta. A kötőjel nélküli írásmód mellett szól az, hogy a mozaikszóval alkotott összetételek írásmódja is egyszerűbb így, elkerülhetők a bonyolultabb, két kötőjeles alakulatok (pl. *COVID-19-járvány* vs. *Covid19-járvány*) (a kérdéskörrel ld. részletesen Ludányi 2020a, W6).

Egy másik nyelvi tanácsadó szolgálat, az e-nyelv.hu egy másik analógiát alkalmazott állásfoglalása megfogalmazásakor. A nyelvi tanácsadó ajánlásában (W7) a helyesírási szabályzat (AkH.¹²) 294. pontjában olvasható géptípusok (*TU-154*, *Apollo-11*, *Forma-1*) mintájára a mozaikszó és a szám nagyköötőjeles kapcsolását javasolta: *Covid-19*.

A betegség nevének egységes írásmódja iránti igényt jelzi az is, hogy mivel a két, a beszélők által mérvadónak tekintett nyelvi tanácsadó szolgálat által megfogalmazott állásfoglalások nem voltak egymással összhangban, egy fordító az alábbi megkereséssel fordult a két intézmény képviselőihez (16):

(16) Kedves Ludányi Zsófia és Balázs Géza!

Fordítóként igyekszünk a magyar helyesírás szabályait maximálisan követni, és egy fordítói csoportban most az a problémánk merült fel, hogy míg az e-nyelv oldalán a *Covid-19-járvány* a javasolt írásmód, addig Ludányi Zsófia a *Covid1001* csapatának április 21-én a *Covid19-járvány* írásmódot javasolta egy állásfoglalásban.

Külön szépsége a dolognak, hogy az európai uniós fordításokban már az utóbbi az előírt, mert ez került bele az IATE adatbázisba. [...]

Nagyon örülnénk, ha születne egy egységes állásfoglalás ennek a sajnos sokat használt kifejezésnek a helyes írásmódjával kapcsolatban.

A kérdés azt hiszem az, hogy a *19* tartozékszámnak minősül-e vagy sem.

A megszólított nyelvi tanácsadók válaszukban hangsúlyozták, hogy a betegség nevének többféle írásmódja javasolható, attól függően, hogy milyen szempontokat veszünk figyelembe (analógia, szaknyelvi helyesírás, praktikum stb.), mindegyik írásmód mellett szólnak érvek. Egységes írásmódról csak akkor lehet beszélni, ha a kifejezés helyesírási kodifikációja megtörténik, addig a szerző, a szerkesztő stb. döntése, hogy melyik nyelvi tanácsadói ajánlást veszi figyelembe.

A nyelvmenedzselési folyamatokat tekintve a vírus okozta megbetegedés nevének írásmódjában megmutatózó ellentmondások és egyeztetési szándék több tényezőre is felhívja a figyelmet. Egyrészt mutatja azt, hogy a szakmai, hivatalos diskurzustartományban erőteljes igény van az írásgyakorlat szabályzására, egységesítésére. Másrészt megmutatkozik az is, hogy a nyelvi tanácsadás intézményei közvetítőként működnek az egyszerű és a szervezett nyelvmenedzselés folyamatai között, és a közösségi szintű nyelvi döntések, cselekvési tervek kidolgozásához intenzív szakmai kommunikációra, egyeztetésre van szükség.

A Nyelvtudományi Kutatóközpont nyelvi közönségszolgálatához a járványszókinccsre vonatkozóan nem csupán helyesírási, hanem nyelvhasználati kérdések is érkeztek. Az *oltakozik* igével kapcsolatban többen kérték a tanácsadó szolgálat állásfoglalását, ahogy például a (17) példában szereplő újságíró is tette.

(17) Tisztelt Nyelvi Tanácsadó Szolgálat!

A Facebookon a minap egy író, Szócs Henriette megosztotta a véleményét az *oltakozni* igével kapcsolatban. Azt írta, a hideg rázza ettől a szótól, nagyon csúnyának, mesterkéltnek tartja, kerüli. Azt gondolom, vannak olyan szavak, amelyek undort keltenek az emberben, de ettől még léteznek. Kíváncsi vagyok, hogy a tanácsadó szolgálat nyelvésze mit gondol erről a szóról, és arról az érzésről, ami a nyelv használóját egyes szavakhoz fűzi.

Tisztelettel:

[Vezetéknév] [Keresztnév]

újságíró

[Hírportál neve]

A kérdés megfogalmazásában nagyon erőteljesek az értékelő mozzanatok, a szókinccsbővüléssel kapcsolatos elutasító érzelmi viszonyulás, attitűd indokoltságára kérdez rá. Válaszában a nyelvi tanácsadó szolgálat munkatársa, amellettt hogy reagált a nyelvi jelenségekhez való érzelmi viszonyulás jelenségére, felhívta a figyelmet az *oltakozik* igével kapcsolatos gazdag, friss ismeretterjesztő irodalomra is (W8). A szókinccsbővüléssel kapcsolatos közösségi reflexiók intenzitását, a hétköznapi és a tudományos reflexió közös irányultságát jelzi, ahogyan ebben az ajánlásban összefonódtak a különböző nyelvmenedzselési folyamatok.

A járványhelyezethez köthető újszerű frazémakkal kapcsolatban is érkeztek kérdések a közönségszolgálatához. Ezek a kérdések általában az újszerű, illetve a szaknyelvi használatból újonnan általánossá váló kifejezések helyességére kérdeztek rá, összhangban azzal, ami a közönségszolgálati munka során a nyelvi jelensé-

gek tipikus nyelvhasználói megítélésével kapcsolatban is tapasztalható (Id. Ludányi et al. 2022). Az oltóanyagok „eloltására” vonatkozó kérdésre a tanácsadó szolgálat munkatársa kifejtette, hogy az *elolt* igének ebben a környezetben való használata teljesen szabályos, illeszkedik a magyar nyelv rendszerébe; szokatlanságának oka, hogy alakilag egybeesik a 'tüzet megszüntet, élettani jelenséget csillapít' jelentésű *elolt* igével (erről részletesen Id. Ludányi 2021b).

A *felveszi a vakcinát* frazémát érintően szintén a helyességre irányuló kérdés érkezett a közönségszolgálathoz (18):

(18) A vírusellenes szereket egyre inkább „felvesszük”. Régen egy oltást beadattak, beadtak, megkaptak. Ma az injekciókat felvesszük. Helyesnek tartják ezt vagy nem?

Válaszlevelében a nyelvi tanácsadó rámutatott, hogy a *felveszi a vakcinát* elterjedése olyan nyelvhasználati jelenség, amely a koronavírus elleni védőoltással kapcsolatban vált gyakran használt kifejezéssé. Használata eleinte a hivatalos közlemények és a média nyelvhasználatát jellemezte, majd fokozatosan megjelent a köznyelvben is. A tanácsadó az oltással kapcsolatos igék jelentésszerkezetének elemzésével világított rá az adott kifejezés elterjedésének egy lehetséges okára. Ugyanis ha valaki *megkap egy oltást*, akkor a kifejezés jelentésszerkezetében ő nem számít cselekvő félnek, hasonlóképpen, ha valakinek *beadnak egy oltást*, akkor a szerkezet jelentésében a cselekvés másik résztvevőjének szerepe kerül előtérbe; ha viszont valaki *felvesz egy oltást*, akkor ő a cselekvő, azaz a szerkezet az oltáshoz való hozzájárulás tudatosságát, a felelősségteljes döntés és cselekvés mozzanatát emeli ki. Összességében tehát az egyes igék jelentésszerkezetének sajátosságai is hozzájárulhatnak ahhoz, hogy az említett kifejezések között a *felveszi az oltást* is egyre gyakoribbá vált. A válaszlevél utalt rá, hogy a szerkezet hordoz idegen hatást, ugyanakkor a kifejezőerő, a jelentésbeli különbségek megmutatása révén árnyalt megközelítéssel válaszolta meg a helyességre vonatkozó felvetést. A kifejezés alkalmazhatóságát pedig nemcsak a koronavírus elleni, hanem bármely védőoltásra vonatkozóan is megerősítette.

5.4. A járványszókincs a tudományos és a nyelvi ismeretterjesztő diskurzusokban

A járványszókincs alakulását kísérő nyelvmenedzselési folyamatok sokrétűségét jelezte az is, hogy a tudományos és ismeretterjesztő diskurzusokban erőteljessé vált a pandémia nyelvi és kommunikációs hatásaival való foglalkozás. A vírushelyzet első néhány hónapjának társadalmi és gazdasági hatásait összefoglaló, már 2020 őszén megjelenő tanulmánykötetben egy több mint száz oldalas, 7 tanulmányt tartalmazó fejezet foglalkozott a kommunikációs és nyelvhasználati következményekkel (Kovács szerk. 2020, 229–332). A járványhelyzet nyelvi hatására utal az a jelenség is, hogy elkezdtek használni a *virolingvisztika*, illetve *viroszemiótika* (Istók – Lőrincz 2020, 2021a; Istók – Lőrincz szerk. 2022) kifejezéseket is az ilyen jellegű kutatások csoportba foglalására.

A koronavírus-járvány nyelvi hatásaival való számvetés a nyelvhasználat több területére is kiterjedt. A nyelvi tájkép módosulásai (Lőrincz 2021), a nyelvi udvariasági szokások átalakulása (Domonkosi – Ludányi 2020a, 2020b, 2021), az online kommunikációban kialakuló rítusok (Domonkosi – H. Tomesz 2021a, 2021b), az internetes mémek (H. Tomesz 2021; Istók – Lőrincz 2021b; Veszelszki 2021; Magyar 2022), a járványhelyzet metaforái (Simon et al. 2022; Szabó – Farkas 2022; Schirm 2022), a többnyelvű tájékoztatás nyelvpolitikai kihívásai (Kegyes – Lanzmaier-Ugri 2020; Misad 2021, 2022) mellett a legtöbb kutatás éppen a szókincsre irányult (Veszelszki 2020a; Lénárt 2020; Bíró – Kovács – Nagy 2021; Istók – Lőrincz – Tóth 2022; Suba 2022; Varga 2022; Veszelszki 2022). A szókincsre vonatkozó vizsgálódások egy része arra törekedett, hogy az új, akár alkalmi kifejezéseket összegyűjtse, listázza. Ezek a szógyűjtemények elsősorban dokumentatív jellegűek, a reflexió az észlelés és az összegyűjtés folyamatában nyilvánul meg (Veszelszki 2020a; Uricska 2021; Veszelszki 2022). Megindult emellett a szókészleti elemek szerepének feltárása és kategorizációjuk (Bíró – Kovács – Nagy 2021; Suba 2022; Varga 2022), a megfelelő fordítási lehetőségek feltárására való törekvés (Papp 2022), illetve a nemzetközi összevetés is (Lénárt 2022; Lőrincz 2022).

A kiterjedtebb kutatások, átfogóbb gyűjtések mellett egy-egy szóra, kifejezésre vonatkozóan számos nyelvész reflektált, sokszor közvetlenül a szó megjelenését, észlelését követően (Györffy 2021; Horváth 2021; Kálmán 2021a, 2021b; Ludányi 2021a, 2021b, 2021c, 2021d; Rákosi 2021; Sass 2021; Horváth 2022). Kiemelten sok ismeretterjesztő cikk foglalkozott az *oltakozik* igével, amelyek összegyűjtve olvashatók a Nyelvtudományi Kutatóközpont erre a célra szolgáló weboldalán (W8). A tudományos reflexiók összegyűjtése, közzététele olyan szervezett nyelvmenedzselési folyamat, amely elsősorban a tudományos eredmények, szemléletmód terjesztésére irányul. Emellett a hétköznapi beszélők internetes diskurzusaihoz hasonlóan a nyelvészek körében is élénk netes párbeszédnek is kialakultak egyes új szavak, kifejezések értelmezésével kapcsolatban (W9).

6. Összegzés

A világjárvány kibontakozása a hétköznapi élethelyzetek gyors megváltozásával is együtt járt. Megfigyeléseink és az összegyűjtött adatok azt jelzik, hogy a szókészlet gyarapodását folyamatos, átható reflexív tevékenység kísérte, a hétköznapi vitáktól kezdve a nyelvi tanácsadáson át egészen a nyelvhasználat tudományos tanulmányozásáig.

Az egyedi, játékos szóösszetételek egy olyan csoportot alkottak a kialakuló szókészleten belül, amely humora révén hozzájárult az újszerű helyzetek és jelenségek feldolgozásához. Hétköznapi nyelvi reflexióként a nyelvi játék észlelése és értékelése, szervezett nyelvmenedzselő tevékenységként pedig a szótárazás valósult meg ezekben az esetekben.

Az új szókészleti elemek általánosabb használatú csoportja esetében összetettebb nyelvmenedzselési folyamatokat figyelhetünk meg. Az új, illetve a szaknyelvből köznyelvvé váló szavak egy része a hivatalos, állami kommunikációban, a

járványról való központi tájékoztatás részeként jelent meg először. Ezeknek a kifejezéseknek egy csoportja már a szokatlansága miatt is figyelmet váltott ki, a nyelvhasználók reagáltak a stílusukra, szerepükre, szükségességükre. Sokszor negatív attitűdöt mutatva váltak a közbeszéd tárgyává, és jelentek meg a nyelvi tanácsadás és ismeretterjesztés tipikus kérdései között is.

A járványhelyzet okozta gyors, sokszerű változás speciális, az adott szituációra jellemző nyelvmenedzselési folyamatokat idézett elő. A központilag szabályozott tájékoztatás lehetővé tette, hogy egyes szavak, kifejezések a szokásosnál gyorsabban váljanak általános használatúvá. Éppen a gyorsaság, a szokatlanság mértéke miatt azonban ezt a folyamatot egyrészt negatív, érzelmileg telített reflexiók kísérték, másrészt a magyarázat, az értelmezés szükségessége miatt a nyelvtudomány részéről is fokozott figyelem mutatkozott a kérdéskör iránt.

A szervezett nyelvmenedzselési folyamatok egy része a járvánnyal kapcsolatos szakmai szókinccs egységesítésére, szabályozására irányult és irányul, elsődlegesen a fordítás, fordíthatóság, a többnyelvű tájékoztatás, a nemzetközi kommunikáció szakemberei által kezdeményezve. Ezek a szervezett nyelvmenedzselési folyamatok jelenleg is zajlanak, az egyeztetés és a szabályozás utólagos folyamatként valósul meg, és ezért még számos további szisztematikus vizsgálat tárgyát jelentheti majd.

Irodalom

Ajtony Zsuzsanna – Prohászka-Rád Boróka – Tódor Erika-Mária (szerk.) (2022): *Válság, változás, perspektívák*. II. kötet. Kolozsvár: Scientia Kiadó.

AkH.¹² = Magyar Tudományos Akadémia 2015. *A magyar helyesírási szabályai*. Tizenkettedik kiadás. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Atabekova, Anastasia A. (2021): Might Covid-19 Require Revision of Language Management? *Human Language, Rights, and Security*, 1/1, 5–18. <https://doi.org/10.22363/2713-0614-2021-1-1-5-18>

Bartha Csilla (2015): Nyelvi hátrány, avagy a cigány gyermekek oktatásának elmulasztott lehetőségei. In: *Szakpedagógiai körkép I. Anyanyelv- és irodalompedagógiai tanulmányok. Bölcsészeti- és Művészetpedagógiai Kiadványok 2*. Szerk. Antalné Szabó Ágnes – Laczkó Krisztina – Raátz Judit. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, 28–43.

Beneš, Martin – Prošek, Martin – Smejkalová, Kamila – Štěpánová, Veronika (2018): Interaction between language users and a language consulting center: Challenges for language management theory research. In: *The Language Management Approach. A Focus on Research Methodology*. Eds. Fairbrother, Lisa – Nekvapil, Jiří – Sloboda, Marián. Berlin: Peter Lang, 119–140.

Bíró Enikő – Kovács Gabriella – Nagy Imola Katin (2021): Change(s) in Vocabulary (/ies)–Hungarian and Romanian Lexical Phenomena During COVID. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*, 13/3, 62–78. <https://doi.org/10.2478/ausp-2021-0028>

Bősze Péter (2019): *Magyar orvosi nyelv. Helyesírási útmutató*. Budapest: Medicina Kiadó.

- Domonkosi Ágnes (2006): A nyelvi attitűd típusai és a nyelvhasználat szabályozottsága. In: *A világ nyelvei és a nyelvek világa. A XV. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásai*. Szerk. Klaudy Kinga – Dobos Csilla. Pécs – Miskolc. 2/2. 16–20.
- Domonkosi Ágnes (2007): Nyelvi babonák és sztereotípiák. A helyes és a helytelen a népi nyelvészeti szemléletben. In: *Műhelytanulmányok a nyelv műveléséről*. Szerk. Domonkosi Ágnes – Lanstyák István – Posgay Ildikó. Dunaszerdahely – Budapest: Gramma Nyelvi Iroda – Tinta Könyvkiadó, 141–153.
- Domonkosi Ágnes (2020): Roles of social deixis in distance education during the quarantine period. In: *12th International Conference of J. Selye University. Language and Literacy Section. Conference Proceedings*. Szerk. Simon Szabolcs. Komárom: J. Selye University, 45–56.
- Domonkosi Ágnes (2021): „Tanárnő, bevenne a meetingbe?” A társas deixis szerepei a digitális távoktatás gyakorlatában. In: *Digitális kommunikáció és tudatosság. A kommunikáció oktatása 13*. Szerk. Balázs László. Budapest: Hungarovox Kiadó, 127–139.
- Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia (2020a): Társas távolságtartás és nyelvi közeledés. E-mailezési gyakorlatok a koronavírus idején. In: *Globális kihívás – lokális válaszok. A koronavírus (Covid19) gazdasági és társadalmi összefüggései és hatásai*. Szerk. Kovács László. Szombathely: Savaria University Press, 241–260.
- Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia (2020b): „Vigyázzatok magatokra! Vigyázzunk egymással!” E-mail-formulák járvány idején. *Ameqa*, 27/3, 34–37.
- Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia (2020c): A nyelvmenedzselés-elmélet lehetőségei az anyanyelvi nevelésben. In: *Találkozások az anyanyelvi nevelésben 4. Hasonlóságok és különbözőségek a nyelvben és az anyanyelvi nevelésben*. Szerk. Hoss Alexandra. Pécs: PTE BTK Nyelvtudományi Tanszék – Lingua Franca Csoport, 41–50.
- Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia (2020d): Problémaalapú szemlélet az anyanyelvi nevelésben. In: *Tankönyvkutatás – fordított tankönyvek – kétnyelvűség. A Variológiai kutatócsoport nemzetközi tankönyvkutató szimpóziumának előadásai*. Szerk. Istók Béla – Lőrincz Gábor – Lőrincz Julianna. Komárom: Selye János Egyetem, 177–192.
- Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia (2021): „Üdvözlettel, jó munkát és hozzá jó egészséget kívánva”. A felsőoktatás e-mailezési gyakorlatai a járványhelyzet idején. In: *Online oktatás – kontaktoktatás. Edukációs folyamatok és a Covid19*. Szerk. Istók Béla – Simon Szabolcs. Komárom: Selye János Egyetem, 11–23.
- Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia – H. Tomesz Tímea (2022): Az online tanóráktól az oltakozásig. A járványhelyzettel való megküzdés nyelvi és kommunikációs lenyomatai. In: *A virolingvisztika és viroszemiotika aktuális kérdései*. Szerk. Istók Béla – Lőrincz Gábor. Komárom: Selye János Egyetem. Megjelenés alatt.
- Fóris Ágota – Bölcskei Andrea (2019): Ajánlások a magyar terminológiastratégiához. In: *Terminológiastratégiai kihívások a magyar nyelvterületen*. Szerk. Fóris Ágota – Bölcskei Andrea. Budapest: L'Harmattan – OFFI Zrt., 140–162.
- Gerstner Károly (2018): Szókészlettörténet. In: *A magyar nyelvtörténet kézikönyve*. Szerk. Kiss Jenő – Pusztai Ferenc. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 249–270.
- Haugen, Einar (1983/1998): A korpusztervezés kivitelezése: elmélet és gyakorlat. In: *Nyelvi tervezés. Tanulmánygyűjtemény*. Szerk. Tolcsvai Nagy Gábor. Budapest: Universitas Kiadó, 143–160.
- H. Tomesz Tímea (2021): „Otthonkáció”, avagy a karanténoktatás mémjeinek humora. Humoros alakzatok a karanténmémekben. *Korunk*, 32/2, 17–30.

- Istók Béla (2017): A ritkább szóalkotási módok státusának újraértékelése. In: *A tankönyvkutatás szakmai, módszertani kérdései. A Variológiai kutatócsoport 7. nemzetközi tankönyvkutató szimpóziumának tanulmányai*. Szerk. Lőrincz Julianna – Simon Szabolcs. Komárom: Selye János Egyetem, 167–180.
- Istók Béla – Lőrincz Gábor (2020): A virolingvisztika részterületei. In: *12th International Conference of J. Selye University. Language and Literacy Section*. Conference Proceedings. Ed. Simon Szabolcs. Komárom: J. Selye University, 83–92. <https://doi.org/10.36007/3761.2020.83>
- Istók Béla – Lőrincz Gábor (2021a): Virology: Introduction to the Study of the Coronavirus Language. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*, 13/2, 93–111. <https://doi.org/10.2478/ausp-2021-0015>
- Istók Béla – Lőrincz Gábor (2021b): „Jól láttok? Jól hallotok?” Távközlésmémek a korona idején. In: *Online oktatás – kontaktoktatás. Edukációs folyamatok és a Covid19*. Szerk. Istók Béla – Simon Szabolcs. Komárom: Selye János Egyetem, 39–50.
- Istók Béla – Lőrincz Gábor – Tóth Szilárd Tibor (2022): Semantics of the virolect with particular regard to the Hungarian language. *Vestnik ugrovedenia = Bulletin of Ugric Studies*, 12/1, 48–56.
- Istók Béla – Lőrincz Gábor (szerk.) (2022): *A virolingvisztika és viroszemiológia aktuális kérdései*. Komárom: Selye János Egyetem. Megjelenés alatt.
- Jakopánecz Eszter (2021): #maradjotthon: Koronás élet. A megváltozott élet a COVID-19 járvány ideje alatt. Nagyszámú mélyinterjú kutatás eredményei. *Marketing & Menedzsment*, 55, 19–30. (különszám) <https://doi.org/10.15170/MM.2021.55.KSZ.01.02>
- Jernudd, Björn H. – Neustupný, Jiří V. (1987): Language planning: for whom? In: *Proceedings of the International Colloquium on Language Planning*. Szerk. Laforge, Lorne. Québec: Les Press de L'Université Laval, 69–84.
- Jernudd, Björn H. (1991): Individual discourse management (the 5th lecture). In: *Lectures on Language Problems*. Delhi: Bahri Publications.
- Kegyess Erika – Lanzmaier-Ugri, Katharina (2020): A többnyelvű tájékoztatás kihívásai, stratégiai és eredményei a koronavírus idején Ausztriában. In: *Globális kihívás – lokális válaszok. A koronavírus (Covid19) gazdasági és társadalmi összefüggései és hatásai*. Szerk. Kovács László. Szombathely: Savaria University Press, 261–290.
- Kovács László (szerk.) (2020): *Globális kihívás – lokális válaszok. A koronavírus (Covid19) gazdasági és társadalmi összefüggései és hatásai*. Szombathely: Savaria University Press.
- Laczkó Krisztina (2018): Körkép a magyar helyesírásról – áttekintés a 12. kiadás után. *Magyar Nyelvőr*, 142/2, 136–149.
- Lanstyák István (2015): A standardizálás mint nyelvalkító tevékenység. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 17/2, 27–56.
- Lanstyák István (2019): Nyelvmenedzselés-elmélet és terminológia. In: *Terminológiasztratégiai kihívások a magyar nyelvterületen*. Szerk. Fóris Ágota – Bölcskei Andrea. Budapest: L'Harmattan – OFFI Zrt, 73–93.
- Lanstyák István – Szabó Mihály Gizella (2002): *Magyar nyelvtervezés Szlovákiában. Tanulmányok és dokumentumok*. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó.
- Lénárt István (2020): Karanténykedünk: a karanténdeputól a karanténszegig – avagy hogyan áruklodnak tevékenységeinkről a koronavírus-járvány alatt született szóösszetételek. In: *Globális kihívás – lokális válaszok. A koronavírus (Covid19) gazdasági és társadalmi összefüggései és hatásai*. Szerk. Kovács László. Szombathely: Savaria University Press, 291–302.

- Lénárt István (2022): A laoszi nyelv (egy) COVID-glosszáriuma. In: *A virolingvisztika és viroszemiotika aktuális kérdései*. Szerk. Istók Béla – Lőrincz Gábor. Komárom: Selye János Egyetem. Megjelenés alatt.
- Lőrincz Gábor (2021): Identitásjelölő elemek egy délnyugat-szlovákiai kisváros oktatási intézményeinek nyelvi tájképében. *Acta Universitatis de Carolo Eszterhazy Nominatae. Sectio Linguistica Hungarica*, 47, 61–71.
- Lőrincz Julianna (2022): Az orosz nyelv szókincsének változásai a Covid19 hatására. In: *A virolingvisztika és viroszemiotika aktuális kérdései*. Szerk. Istók Béla – Lőrincz Gábor. Komárom: Selye János Egyetem. Megjelenés alatt.
- Ludányi Zsófia (2020a): Helyesírási kérdések a pandémia idején. *Magyar Szó Online (Novi Sad)*, 2020. augusztus 31. https://www.magyar szo.rs/hu/4391/mellekletek_ueveggo-lyo/225543/Helyes%C3%ADr%C3%A1si-k%C3%A9rd%C3%A9sek-a-pand%C3%A9mia-i-dej%C3%A9n.htm (2022. 07. 04.)
- Ludányi Zsófia (2020b): Nyelvi menedzselés és nyelvi tanácsadás. Helyzetkép, lehetőségek, feladatok. *Magyar Nyelvőr*, 144/3, 318–345.
- Ludányi Zsófia (2021a): Oltakozás és pándémia – avagy a virolingvisztika legújabb kérdései. *Amega*, 28/1, 43–45.
- Ludányi Zsófia (2021b): „Eloltották az oltóanyagot”. *Amega*, 28/2, 37–39.
- Ludányi Zsófia (2021c): „Meg lettek vakcinálva”. *Amega*, 28/3, 37–39.
- Ludányi Zsófia (2021d): A delta-variánstól az alfa(-)hímgig. *Amega*, 28/4, 38–39.
- Ludányi Zsófia – Domonkosi Ágnes (2021a): Die Rolle von Sprachtagebüchern im problem-basierten Unterricht von Ungarisch als Muttersprache. *Journal of Applied Technical and Educational Sciences JATES*, 11/1, 44–65. <https://doi.org/10.24368/jates.v11i1.239>
- Ludányi Zsófia – Domonkosi Ágnes (2021b): Nyelvi tudatosságot fejlesztő pályázat középiskolásoknak. *Acta Universitatis de Carolo Eszterhazy Nominatae. Sectio Linguistica Hungarica*, 47, 73–89.
- Ludányi Zsófia – Domonkosi Ágnes (2022): Homo fisz, firhang, hi7etleN. A Nyelvtudományi Kutatóközpont nyelvinapló-író pályázata. *Édes Anyanyelvünk*, 44/3. Megjelenés alatt.
- Ludányi Zsófia – Domonkosi Ágnes – Kocsis Ágnes – Osváth Dorottya (2022): A nyelvi menedzselés szemlélete és a nyelvi tanácsadás. In: *Nyelvészeti alkalmazások*. Beszéd – Kutatás – Alkalmazás sorozat 12. kötet. Szerk. Deme Andrea – Kuna Ágnes. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. Megjelenés alatt.
- Magyar Közlöny (2020): *Magyar Közlöny* 2020/16, 288. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/13285bbde75a626ff044ec795e70a6ee5d700b29/letoltes> (2022. 07. 04.)
- Magyari Sára (2022): Koronahumor a médiában. In: *Válság, változás, perspektívák*. II. kötet. Szerk. Ajtony Zsuzsanna – Prohászka-Rád Boróka – Tódor Erika-Mária. Kolozsvár: Scientia Kiadó, 51–60.
- Misad Katalin (2021): Koronavírus és nyelvhasználat. In: *Online oktatás – kontaktoktatás. Edukációs folyamatok és a Covid19*. Szerk. Istók Béla – Simon Szabolcs. Komárom: Selye János Egyetem, 51–63.
- Misad Katalin (2022): Járványkommunikáció kétnyelvű közegben. In: *A virolingvisztika és viroszemiotika aktuális kérdései*. Szerk. Istók Béla – Lőrincz Gábor. Komárom: Selye János Egyetem. Megjelenés alatt.
- Nekvapil, Jiří (2009): The integrative potential of Language Management Theory. In: *Language Management in Contact Situations: Perspectives from Three Continents*. Eds. Nekvapil, Jiří – Sherman, Tamah. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1–11.

- Nekvapil, Jiří (2012): Some thoughts on “noting” in Language Management Theory and beyond. *Journal of Asian Pacific Communication*, 22/2, 160–173.
- Nekvapil, Jiří – Sherman, Tamah (2009): Pre-interaction management in multinational companies in Central Europe. *Current Issues in Language Planning*, 10, 181–198.
- Nekvapil, Jiří – Sherman, Tamah – Balogh Erzsébet – Balla Ágnes – Engelhardt, Oliver (2009): Interakció előtti menedzselés multinacionális nagyvállalatoknál Közép-Európában. In: *Tanulmányok a kétnyelvűségről IV.* Szerk. Lanstyák István – Menyhárt József – Szabó-mihály Gizella. Dunaszerdahely: Gramma Nyelvi Iroda, 24–46.
- Neustupný, Jiří V. (1994): Problems of English contact discourse and language planning. In: *English and Language Planning*. Eds. Kandiah, Thiru – Kwan-Terry, John. Singapore: Academic Press, 50–69.
- Neustupný, Jiří V. (2003): Japanese students in Prague. Problems of communication and interaction. *International Journal of the Sociology of Language*, 162, 125–143.
- Papp Judit (2022): A magyar koroneologizmusok fordíthatóságáról. In: *A virolingvisztika és viroszmiotika aktuális kérdései*. Szerk. Istók Béla – Lőrincz Gábor. Komárom: Selye János Egyetem. Megjelenés alatt.
- Schirm Anita (2022): Vírusos szóképek. In: *A virolingvisztika és viroszmiotika aktuális kérdései*. Szerk. Istók Béla – Lőrincz Gábor. Komárom: Selye János Egyetem. Megjelenés alatt.
- Simon Gábor – Árvay Kata – Bajzát Tímea Borbála – K. Molnár Emese – Prótár Noémi – Szlávich Eszter (2022): Metaforikus kreativitás és érzelemszabályozás – Metaforamin-tázatok a közösségi médiában a járvány idején. In: *Érzelmekek és járványpolitizálás. Politikai érzelemmenedzserek és érzelemszabályozási ajánlataik Magyarországon a COVID-19-pandémia idején*. Szerk. Szabó Gabriella. Budapest: ELKH Társadalomtudományi Kutatóközpont, 82–111.
- Skutnabb-Kangas, Tove (1997): *Nyelv, oktatás és a kisebbségek*. Teleki László Alapítvány.
- Sólyom Réka (2014): *A mai magyar neologizmusok szemantikája*. Nyelvtudományi értekezések 165. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Suba Réka (2022): A COVID-19-járvány hatására kialakuló új nyelvi sajátosságok a kifejezőképesség vonatkozásában. In: *Válság, változás, perspektívák*. II. kötet. Szerk. Ajtony Zsuzsanna – Prohászka-Rád Boróka – Tódor Erika-Mária. Kolozsvár: Scientia Kiadó, 41–50.
- Szabó Lilla Petronella – Farkas Xénia (2022): „Küzdelem a vírus ellen” – Orbán Viktor érzelemszabályozási ajánlatai a koronavírus-járvány első és második hullámában. In: *Érzelmekek és járványpolitizálás. Politikai érzelemmenedzserek és érzelemszabályozási ajánlataik Magyarországon a COVID-19-pandémia idején*. Szerk. Szabó Gabriella. Budapest: ELKH Társadalomtudományi Kutatóközpont, 23–38.
- Tamás Ildikó (2020): „Járványfolklor”, avagy humor a közösségi hálón. <https://nti.btk.mta.hu/hu/intezeti-hirek/427-jarvanyfolklor-avagy-humor-a-kozossegi-halon-2-resz> (2022. 06. 16.)
- Uricska, Erna (2021): *COVIDictionary. Words and phrases related to the global pandemic*. Budapest: Rejtjel Kiadó.
- Veszelszki Ágnes (2020a): *Karanténszótár. Virális tartalom*. Budapest: Inter – IKU.
- Veszelszki Ágnes (2020b): Körtlenyomat és kortlenyomat – új szavakkal kifejezve. *E-nyelvmagazin.hu*. <http://e-nyelvmagazin.hu/2020/04/16/kortlenyomat-es-kortlenyomat-uj-szavakkal-kifejezve> (2022. 07. 11.)
- Veszelszki Ágnes (2021): Fertőző összeesküvés-elméletek. A koronavírus körüli konteók mint mémek. *Magyar Nyelvőr*, 145/1, 16–31. <https://doi.org/10.38143/Nyr.2021.1.16>

Veszelszki Ágnes (2022): *Karanténszótár 2. Kor- és kórdokumentum*. Budapest: Anyanyelv-
vápólók Szövetsége.

Varga Éva Katalin (2022): A koronavírus-járvány nyelvi hatásai. A determinologizáció folya-
matának kontrasztív korpuszalapú vizsgálatairól. In: *A virolingvisztika és viroszemiótika*
aktuális kérdései. Szerk. Istók Béla – Lőrincz Gábor. Komárom: Selye János Egyetem.
Megjelenés alatt.

Források

Gyórfy András (2021): Oltakozás? Az meg mi fán terem? *Index.hu*. <https://index.hu/velemeny/2021/05/02/nyelvtudomany-az-oltakozas-valami-vallasi-ritus-> (2022. 06. 16.)

Horváth László (2021) Oltakozik. *Édes Anyanyelvünk*, 43/2, 6.

Horváth László (2022): Átolt, átoltottak, átoltottság. *Édes Anyanyelvünk*, 44/3, 25–26.

Ignác Borbála – Varga Boglárka (2021): *Nyelvi napló*. Eger. Kézirat.

Kálmán László (2021a): Miért bántja a fület az a szó, hogy oltakozik? *Qubit.hu*. <https://qubit.hu/2021/04/18/miert-bantja-a-fulet-az-a-szo-hogy-oltakozik> (2022. 06. 16.)

Kálmán László (2021b): Oltakozunk? Oltakozgatunk? *Qubit.hu*. <https://qubit.hu/2021/05/01/oltakozunk-oltakozgatunk> (2022. 06. 16.)

Molnár Gabriella (2021): *Nyelvi napló*. Eger: Eszterházy Károly Egyetem. Kézirat.

Rákosi György (2021): *Oltakozik*. Megjegyzések egy szó jelentéséhez és nyelvtanához. *Névmásblog*. <https://nevmasblog.wordpress.com/2021/01/16/oltakozik> (2022. 06. 16.)

Sass Bálint (2021): Oltakozás 3.0. *Magyar Hang*, 4/13, 27.

Váradí Renáta (2020): Tiltakozom az 'oltakozni' szó használata miatt! <https://profitline.hu/Tiltakozom-az-oltakozni-szo-hasznalata-miatt-416246> (2022. 07. 04.)

Varga Hanna (2022): *Nyelvi napló*. Gyöngyös. Kézirat.

Internetes források

W1 = https://www.gyakorikerdesek.hu/egeszseg__egeszsegugyi-ellata-sok__10709211-oltakozni-van-ilyen-szokoszonom (2022. 07. 11.)

W2 = https://www.gyakorikerdesek.hu/tudomanyok__egyeb-kerdesek__11481815-mi-ta-letezik-az-a-szo-hogy-oltakozik (2022. 07. 11.)

W3 = https://www.gyakorikerdesek.hu/politika__torvenyek-jog__11502737-ha-megu-tok-valakit-aki-az-oltakozas-szot-hasznalja-az-jogos-onvedelemnek-sza (2022. 07. 11.)

W4 = https://www.gyakorikerdesek.hu/kultura-es-kozosseg__nyelvek__11150353-mi-ert-olyan-furcsa-az-oltakozik-szo (2022. 07. 11.)

W5 = <https://forum.index.hu/Article/showArticle?t=9198839&la=158169414> (2022. 07. 11.)

W6 = <https://helyesiras.mta.hu/helyesiras/blog/show/covid19-ajanlas> (2022. 07. 11.)

W7 = <https://e-nyelv.hu/2020-02-29/covid-19/> (2022. 07. 11.)

W8 = <http://www.nytud.hu/archiv/oltakozik.html> (2022. 07. 11.)

W9 = <https://www.facebook.com/nevmasblog/posts/1494693440727180> (2022. 07. 11.)

A tanulmány elkészítését a #52210229 számú (L. Zs.) és a #52210706 (D. Á.) Visegrad Scholarship, továbbá a NKFIH K 129040 számú pályázata támogatta (D. Á.).